

**«С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті» КеАҚ
6D074800 – «Фармацевтикалық өндіріс технологиясы» мамандығы
докторанты Ақтолқын Кинязбековна Ибадуллаеваның философия
докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін «Андыздың (*Inula L.*) кейбір
түрлерінен фитосубстанциялар алудың әдістемелік тәсілдемелері және
олардың негізінде дәрілік қалыптар жасау» тақырыбына дайындалған
диссертациялық жұмысына ғылыми кеңесшісі, клиникалық
фармакология кафедрасының меңгерушісі, Қазақстан Республикасы
Ұлттық ғылым академиясының академигі,
медицина ғылымдарының докторы, профессор
Кайролла Дюсенбаевич Рахимовтың
ПІКІРІ**

Ақтолқын Кинязбековна Ибадуллаеваның докторантураға түскен алғашқы күндерден бастап диссертациялық жұмысты орындауға кірісіп, барлық кезеңдерде ізденіс жұмыстарын өз бетінше орындап отырды.

«Андыздың (*Inula L.*) кейбір түрлерінен фитосубстанциялар алудың әдістемелік тәсілдемелері және олардың негізінде дәрілік қалыптар жасау» тақырыбын тандау, негіздеу мәселелерін жан-жақты зерделеп, тақырыпты бекітуге дайындап, бекіту барысында өз ойларын тұжырымдап жеткізіп, нәтижесінде диссертациялық тақырыбы бекітілгеннен кейін Ақтолқын Ибадуллаеваның диссертациялық жұмысты жүргізу бойынша күнтізбелік жоспарды құрастырып, күнтізбедегі іс-шараларды уақытылы мерзімдерінде орындап отырды. Диссертациялық жұмыстың экспериментальды бөлігі «С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медициналық университеті» КеАҚ, «Қарағанды медицина университеті» КеАҚ және Люблин Медициналық университетінің (Польша) базасында орындалды.

«Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті» КеАҚ Химия және химиялық технология факультетінің дәрілік өсімдіктерді ғылыми зерттеу орталығында докторлық диссертация аясында ғылыми тағылымдамадан өтті.

Ғылыми зерттеу жұмыстарының нәтижелері мен тұжырымдарының сенімділігі мен негізділігі перколяция, ультрадыбысты экстракция, газ хроматографиясы, газ-хромато-масс-спектрометрия, жоғары тиімді сұйық хроматография, фармакопоялық аналитикалық әдістер мен биологиялық қауіпсіздігін бағалау және валидациялық әдістерін қолдана отырып расталынды.

Зерттеу барысында *Inula L.* туысының *Inula britannica L.* және *Inula caspica F.K. Blum ex Ledeb* дәрілік өсімдік шикізаттарына фармакогностикалық талдау жүргізілді және сапа спецификациясы жасалынды. *Inula britannica L.* және *Inula caspica F.K. Blum ex Ledeb* дәрілік өсімдік

шикізатының химиялық құрамын салыстырмалы түрде зерттеу мақсатында перколяция және ультрадыбысты экстракциялау әдістерінің көмегімен этанолды және метанолды экстракттар алынып, олардың химиялық құрамы масс-спектрометриялық детекторы бар газ хроматография және ЖТСХ-ESI-QTOF-МС/МС (жоғары тиімді сұйық хроматография) әдістері арқылы анықталынған.

Ғылыми зерттеу барысында диссертант *Inula britannica* өсімдігінің метанолдық және этанолдық экстракттарының фармакологиялық әсерлерін, соның ішінде қауіпсіздігін, антимикробтық және антиоксиданттық белсенділігін кешенді түрде бағалады. Экстракттардың Грам-оң бактерияларға қарсы айқын бактерицидтік әсері анықталды, әсіресе *H. pylori* және MRSA штаммдарына қатысты белсенділік жоғары болды. Антиоксиданттық белсенділік FRAP және DPPH әдістерімен дәлелденді. Зерттеу нәтижелері диссертанттың ғылыми ізденісінің тереңдігін және зерттеу жұмысын жоғары деңгейде орындағанын көрсетеді.

Inula britannica L. экстрактымен ылғалды түйіршіктеу әдісі арқылы грануланьң оңтайлы құрамы анықталынып, технологиясы жасалынды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы Қазақстан Республикасының өнертабыстарының мемлекеттік тізімінде тіркелген № 5848 «Британ андызы (*Inula britannica* L.) шөбінен көмірқышқыл газды экстрактын алу тәсілі» және Британ андызы (*Inula britannica* L.) өсімдік шикізатынан ультрадыбыстық экстракциялау тәсілімен сығынды алу пайдалы модельге патентімен расталынған.

2019-2024 жылдар аралығында *Inula* L. өсімдік шикізатына және одан алынған экстракттар, сонымен қатар, британ андызы экстрактымен гранулаға нормативтік құжаттар жобасы жасалынып, жобаларда көрсетілген әдістемелер мен әдістер "Fitoleum" ЖШС, «Инфекцияға қарсы препараттар ғылыми орталығына» енгізілді:

Диссертация аясында 12 ғылыми еңбек жарық көрді, оның ішінде:

- Scopus ғылыми басылымдарының библиографиялық және халықаралық дерек қорларына кіретін *Molecules* басылымы (Q1) – 1; ҚР Білім және ғылым министрлігі Білім және ғылым саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымдарда 4 жарияланым; халықаралық ғылыми-практикалық конференциялардың материалдарындағы 5 жарияланым; Пайдалы моделге патент – 2.

Актолкын Ибадуллаева докторантурада оқу жылдарының әр кезеңінде жүргізілген зерттеулер бойынша есеп беріп, комиссияда баяндап, пікірталастар нәтижесінде айтылған сын-пікірлермен жұмыс істей отырып, диссертация сапасын жақсартып отырды.

Философия докторы (PhD) дәрежесіне ұсынылған Актолкын Кинязбековна Ибадуллаеваның «Андыздың (*Inula* L.) кейбір түрлерінен фитосубстанциялар алудың әдістемелік тәсілдемелері және олардың

